

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛТАВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ (1914-1941 рр.)

Системне і глибоке вивчення особливостей функціонування Полтавського учительського інституту протягом 1914-1941 рр. неможливе без ґрунтового аналізу методологічної бази.

Система методологічних підходів повинна сприяти координації різних рівнів методологічної рефлексії континуума досліджуваного об'єкта, який проявляється у просторових та часових, процесуальних і фактологічних, кількісних і якісних характеристиках.

До числа загальнонаукових методів входять: метод індукції, дедукції, аналізу, синтезу, моделювання, абстрагування, конкретизації, порівняння т.д.

Метод індукції використовують для виконання послідовних емпіричних прийомів. Він ґрунтується на формальному умовиводі, переходу від аналізу окремих фактів і явищ, які дають змогу дійти до загального. Метод дедукції є процесом виведення висновків від загального до конкретного.

Суть методу аналізу полягає у «розділенні» цілого на менші частини, його складові (більш прості частини) та виокремленні нових сторін, властивостей та зв'язків [11, с. 100]. Зауважимо, що методи аналізу та синтезу відіграють дуже важливу роль у процесі проведення як педагогічних досліджень, так і наукових розвідок з інших галузей знань.

Зараз широко використовується метод моделювання. Його основою є створення моделі. Модель — це матеріально реалізована система, яка відтворюючи об'єкт, дає здатність змінити об'єкт і простежити спосіб і можливості його зміни [10,11]. Цей метод використовує педагогіка, коли неможливо безпосередньо вивчити об'єкт, при яких необхідні величезні витрати часу або матеріальні затрати [8, с. 150].

Метод абстрагування полягає у «виокремленні» певної ознаки предмета для його вивчення. Існує кілька видів абстрагування:

1. Узагальнююче, яке полягає у виокремленні в предметі дослідження загальних однакових рис.
2. Ізолююче — зосередження уваги дослідника на необхідній властивості досліджуваного предмета.

При методі конкретизації велике значення надається поглибленому вивченню певних сторін або особливості досліджуваного об'єкта [9, с. 28].

Метод порівняння дає змогу зіставити результати роботи по досліджуваному об'єкту на початку процесу дослідження і в кінці. Також за його допомогою можна наочно простежити позитивні і негативні зміни. Метод класифікації передбачає розділення фактів, особливостей, даних згідно певної ознаки або критеріями на групи [6, с. 65 – 66].

Також активно використовували статистичний метод. Він полягав у дослідженні зміни кількості студентів, наукового та педагогічного складу Полтавського вишу у вказаний період.

Варто зазначити, що у процесі педагогічного дослідження жоден метод не застосовується одноосібно. Всі вони використовуються в сукупності і доповнюють один одного.

Оскільки наше дослідження включає в себе вивчення історичних особливостей і подій, важливим є використання історичних методів. Зокрема, широко використовується метод історико-порівняльного аналізу. Багато історичних подій і явищ являють собою схожий, повторюваний процес. Це зумовлено тим, що явища є схожими і різняться лише часом, коли вони відбуваються [4, с. 172].

Завдяки цьому методі в процесі нашого наукового дослідження:

1) Було здійснено порівняльний аналіз та класифікацію організаційно-педагогічних засад, які діяли протягом 1914-1941 рр. у Полтавському учительському інституті.

2) Здійснено порівняння організаційно-педагогічних засад, які діяли протягом 1914-1941 рр.;

3) Проаналізовано педагогічні засади, які використовувалися у вказаний період і продовжують зараз використовуватися.

Важливе значення має використання системного підходу. В основі якого закладені філософські загальнонаукові знання. Дослідник І. Балуберг відзначав, що немає вичерпного переліку принципів. На його думку в основі цього підходу знаходяться принципи:

1. Дослідження обраної системи має здійснюватися як до цілого із уявлення про середовище системи та її елементи.

2. Поняття «система» має конкретизуватися через зв'язки, серед усіх типів зв'язку, на його думку, особливе місце належить системноутворюючому зв'язку.

3. Стійкі зв'язки створюють структуру системи, забезпечуючи її організованість і стійкість.

4. Структура може характеризуватися і по горизонталі (зв'язки між однотипними компонентами) і по вертикалі, що передбачає виділення різноманітних рівнів системи і створення їх ієрархії.

5. Зв'язки між рівнями створюються за допомогою управління [2, с. 319-320].

Також ми використовували історико-генезисний метод. Він полягає у тому, що за його допомогою можна розкрити особливості, зміни існуючої реальності у процесі історичного розвитку, за його допомогою також можна розкрити властивості, функції та зміни досліджуваного періоду у ході історичного процесу. Він є важливим, так як дозволяє застосовувати причинно-наслідкові зв'язки та закономірності процесів, а самі історичні події дослідити з позиції індивідуальності та образності [4, 5, 10]. Він дав змогу дослідити процес трансформації організаційно-педагогічних засад у Полтавському виші протягом 1914-1941 рр. та відображення даних процесів у фаховій літературі.

Окремо варто виділяти історико-правовий метод. Він дав змогу проаналізувати особливості діяльності навчального закладу відповідно до нормативно правових актів, яких було чимало, адже за період 1914-1941 рр на його діяльність впливали уряди: Російської імперії, Центральної Ради, Тимчасового уряду, Гетьманату, Директорії, Денікіна, РСФРР/УСРР, СРСР.

Схожим з ним є історико-порівняльний аналіз. На думку багатьох дослідників історії педагогічної науки даний метод є доволі перспективним, оскільки він поєднує універсальні позиції, які були закладені в історизмі сприяли прогнозуванню майбутнього історичної галузі педагогіки. [3, с. 35]. На думку дослідниці І.М. Предборської: "...історія педагогіки, передусім, повинна будуватися на засадах компаративістики, що сприятиме реалізації в галузі освіти принципу світоглядного і культурного самовизначення особистості" [7, с. 4].

Основою для використання історико-порівняльного методу є те, що в науці прийнята думка про те, що суспільний та історичний розвиток являє собою внутрішньо зумовлений, закономірний, повторювальний процес. Варто відзначити, що багато явищ є схожими, тотожними або подібні і часто відрізняються лише варіативністю форми. Саме тому доцільно використовувати процес порівняння, що дає змогу пояснити досліджувані факти, розкрити суть предмету досліджуваних явищ і подій [4, с. 172].

Цей метод також є важливим у контексті віднайдення, виправлення та спростування помилкових, хибних уявлень і тез, які зараз доволі поширені у історико-педагогічних дослідженнях. Також сприяє реконструкції минулого та зменшення вірогідності прорахунків у майбутніх педагогічних дослідженнях.

Відомий російський дослідник історії педагогіки М. Богуславський відносить історико-порівняльний, або як він його називає історико-компаративний метод до одного із провідних загальних методів дослідження у галузі історії педагогіки. Зокрема він писав: «при його застосуванні раніше наведені етапи порівнюються й зіставляються між собою. Встановлюється регрес і прогрес різних явищ минулого і на цій основі формулюються відповідні висновки та оцінки» [1, с. 39].

Отже, всебічне і глибоке вивчення організаційно-педагогічних засад діяльності Полтавського учительського інституту (1914-1941 рр.) неможливе без використання методологічної бази. Важливими методами дослідження обраної проблеми є: історико-порівняльний, історико-генезисний, історико-правовий, абстрагування, порівняння, статистичний. Саме вони в сукупності дали змогу розглянути особливості функціонування ВНЗ на тлі тодішньої епохи.

Список використаної літератури

1. Богуславський М. В. Структура сучасного історико-педагогічного знання / М. В. Богуславський // Шлях освіти. – 1999. – № 1. – С. 37–40.
2. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.): монографія / Н. М. Дем'яненко. – К.: ІЗМН, 1998. – 323 с.
3. Зевелев А. И. Историографическое исследование: методологические аспекты: учеб. пособие / А. И. Зевелев. – М.: Высшая школа, 1987. – 160 с.
4. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования / И. Д. Ковальченко. – М.: Наука, 1987. – 440 с.
5. Методология истории: учеб. пособие. – Минск: ТетраСистемс, 1996. – 240 с.
6. Педагогіка вищої школи: [навч. посіб.] / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
7. Предборська І. М. Методологічні засади історії педагогіки / І. М. Предборська // Історія педагогіки у структурі професійної підготовки вчителя: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Серія соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 3–8.

8. Скалкова Я. Методология и методы педагогического исследования / Я. Скалкова. – М.: Педагогика, 1989. – 224 с.
9. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К.: Академ-видав, 2006. – 352 с.
10. Черняк С. Г. Організаційно-педагогічні засади діяльності Київського імператорського університету Св. Володимира (1833 – 1863 рр.): дис. кан. пед. наук : 13.00.01 /Сергій Геннадійович Черняк. – Київ, 2008. – 230 с.
11. Штанько В. І. Філософія і методологія науки: навч. посібник / В. І. Штанько. – Х.: ХНУРЕ, 2002. – 300 с.

Євген Коновалов

КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ – ПЕРШИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД У СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Києво-Могилянська академія була першим вищим навчальним закладом і довгий час єдиним для всієї східної Православної Європи.

Вихованцями Києво-Могилянської академії були майбутні гетьмани Юрій Хмельницький, Іван Виговський, Петро Дорошенко, Павло Тетеря, Іван Брюховецький, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Данило Апостол, Іван Скоропадський, наказний гетьман Павло Полуботок. В Академії формувалась генерація козацьких старшин, кадри провідної української верстви, в їх числі – писарі, судді, осавули, полковники, сотники, військові канцеляристи, а також – правники, дипломати, перекладачі. це були освічені державці, світські діячі, значення й роль яких особливо піднялись за часів гетьманування Івана Мазепи [2].

Виникненню Києво-Могилянської Академії передував культурно-національний рух, що в умовах посиленого наступу на соціальні і духовні інтереси українців, який чинився правлячим колами Речі Посполитої, швидко набрав характерних особливостей. Свідомі громадяни, світські й духовні, інтелігенція і козацтво об'єдналися до справи захисту духовних та національних інтересів України. Найголовнішим завданням вони вважали виховання громадян, гідних своєї історії і відповідальних за майбутнє вітчизни. Поступово центром духовного життя стає Київ. Ось чому до Києва потягнулись культурно-освітні діячі за різних земель України, особливо з тих, де польсько-католицький гніт ставав нестерпним [1].

Києво-Могилянська академія довгий час була єдиним вищим загально-освітнім всестановим навчальним закладом України, Східної Європи, всього православного світу. Заснована на принципах гуманізму і просвітництва Академія поширювала освіту, знання. Її вихованці відкривали школи, фундували бібліотеки, сприяли розвитку культури, мистецтва, літератури, музики, театру. Академічні наставники і професори свято вірили в те, що освічений розум справляє благотворний вплив на характер і вчинки людини, долю суспільства.

Повний курс навчання в Києво-Могилянській академії тривав 12 років. Але зважаючи на те, що вона була вищою школою, студенти мали право вчитися в ній стільки, скільки бажали без вікового обмеження. Студентів і початкових, і середніх, і старших класів (курсів) ніколи не карали і не відчисляли за те, що вони